

هنر برای تقویت حواس وظرفیت‌های نهفته

بررسی کتاب راهنمای درس هنر
پایه چهارم ابتدایی

www.art-dept.talif.sch.ir

مینو آیت‌الهی

اشاره

هنر از درس‌هایی است که رشته‌های متعدد دارد. نقاشی، کاردستی، خطاطی و تعدادی از سایر فعالیت‌های هنری از برنامه‌هایی است که نیازمند توجه بیشتر در مدارس است و واضح است که این همه در راه تعالی انسان و رسیدن به یک زندگی و درک بلند از هستی است. امروزه با تدوین و عملی کردن بندها و مستندات برنامه‌ی درسی ملی و سند مبنای تحول بنیادین آموزش و پرورش، نگاه به این مقوله رنگ و بویی دیگر به خود گرفته است. هرچند در پایه‌های ابتدایی تحصیلی، این درس دارای کتاب مستقل نیست اما ضرورت دارد آموزگاران با دقت در راهنماها و نیز با مطالعات و نوآوری‌های خود این درس را مطرح و نتیجه‌ی وافی از آن را در کلاس جاری کنند. در ادامه و با بررسی مفاد کتاب راهنمای درس هنر در پایه‌ی چهارم، سعی می‌کنیم مخاطب گرامی را به شناختی متقابل از اهداف انطباق برنامه‌ی درسی هنر با برنامه‌ی درسی ملی برسانیم.

است. تربیت هنری را می‌توان به پنج موضوع کلی شامل ۱. ارتباط با طبیعت، ۲. زیبایی‌شناختی، ۳. تولید محصول هنری، ۴. آشنایی با میراث فرهنگی، و ۵. نقد هنری تفکیک کرد.

نگارش ضمیمه‌ی کتاب راهنمای درس هنر در پایه‌ی چهارم، چهارمین مرحله از استقرار برنامه‌ی درسی ملی در دوره‌ی ابتدایی است. این ضمیمه هم‌چون ضمایم کتاب‌های راهنمای آموزش هنر در پایه‌ی دوم و سوم با هدف انطباق برنامه‌ی درسی هنر با برنامه‌ی درسی ملی نگاشته شده است.

با توجه به صلاحیت‌ها و شایستگی‌های پایه و اولویت‌های برنامه‌ی درسی هنر در پایه‌ی چهارم ابتدایی، این کتاب در دو بخش تهیه و تنظیم شده است: بخش اول، به تبیین کلیات برنامه اختصاص دارد. بخش دوم، شامل چند فعالیت هنری است که به صورت تلفیقی طراحی شده‌اند. معلمان هر یک از این فعالیت‌ها را با توجه به شرایط و امکانات کلاس و در جلسات متعددی می‌توانند اجرا کنند.

رویکرد یا جهت‌گیری کلی برنامه‌ی درسی ملی شکوفایی، تقویت و توسعه‌ی فطرت‌الهی (نظیر خداپرستی، زیبایی دوستی، خلاقیت و...) است (برنامه‌ی درسی ملی: ۳۱). این رویکرد با نگاهی جامع به انسان زمینه‌ساز رشد متعادل او در چهار عرصه‌ی ارتباط با خدا، خود، خلق و خلقت است. رویکرد برنامه‌ی درسی هنر یا همان تربیت هنری نیز شکوفایی فطرت دانش‌آموزان از طریق ایجاد محیطی آزاد برای تقویت حواس، تخیل، خلاقیت، ظرفیت‌های نهفته‌ی هوش و تفکر و افزایش حساسیت دانش‌آموزان نسبت به ویژگی‌ها و ابعاد زیباشناختی پدیده‌های مختلف

طبیعت (نقطه، خط، سطح، حجم، و...)، مجموعه‌های صوتی و تصویری برای آشنایی با رشته‌های هنری، آلبوم «با هم بخوانیم» شامل سرودهای مناسب برای پایه‌ی چهارم، مجموعه‌ی وسایل مورد نیاز برای کاردستی، نقاشی و... برای افزایش دانش و مهارت‌های هنری معلمان و دانش‌آموزان می‌باشد.

در برنامه‌ی درسی جدید بخش «ارتباط با طبیعت» به‌عنوان بخشی از «ارتباط با خلقت» ارائه شده است. از طریق ارتباط با پدیده‌های طبیعی مختلف علاوه بر شناخت عناصر آن‌ها (هم‌چون نقطه، خط، شکل، رنگ، بافت و...) و شناخت زیبایی‌های آفرینش به کمک نمونه‌هایی از نظم، هماهنگی، تناسب و زیبایی به‌عنوان آثار خلقت پروردگار، شناخت ذات حضرت حق همواره مورد تأکید قرار گرفته است.

شکوفایی فطرت و رسیدن به حیات طیبه از طریق پنج عنصر تفکر و تعقل، ایمان و باور، علم، کار و عمل و مجاهدت، و اخلاق تحقق خواهد یافت. در برنامه‌ی درسی ملی از این عناصر با عنوان «صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترک» یاد شده است.

در چهارمین مرحله از استقرار برنامه‌ی درسی ملی در نگارش ضمیمه‌ی کتاب راهنمای درس هنر سعی شده است از همه‌ی صلاحیت‌ها و شایستگی‌های مشترک برای طراحی فعالیت‌های هنری در پایه‌ی چهارم استفاده شود.

اصولی که با توجه به راهنمای برنامه‌ی درسی ملی در نگارش این کتاب در نظر گرفته شده است، عبارت‌اند از:

۱. تقویت هویت ملی
۲. توجه به تفاوت‌ها و تنوع‌های فرهنگی - اجتماعی
۳. تنوع و تعدد منابع، روش‌ها و فرصت‌های یادگیری
۴. نقش محوری مربی
۵. درهم تنبیدی
۶. درونی‌سازی

در این کتاب فرصت‌های یادگیری و کسب تجربیات جدید به‌صورت یکپارچه و به‌هم پیوسته در قالب فعالیت‌های هنری درهم تنبیده برای متریبان فراهم آمده‌اند. این یکپارچگی می‌تواند به دانش‌آموزان در کسب صلاحیت‌ها و یادگیری‌های مشترک بیش از پیش کمک کند. روش‌های یاددهی - یادگیری موردنظر برای طراحی فرصت‌ها و اجرای فعالیت‌های یادگیری متناسب با نوع فعالیت هنری می‌تواند تلفیقی از روش‌های مندرج در کتاب راهنمای درس هنر با فعالیت‌های هنری جدید باشد. هر فعالیت هنری را که متناسب با امکانات کلاس و با توجه به رویکرد، اصول جامعیت محتوا، انعطاف‌پذیری و تلفیق رشته‌های هنری انتخاب می‌شود، می‌توان در کلاس اجرا کرد. این روش به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد در محیطی آزاد و به‌صورت فردی یا گروهی، به‌طور فعال، به طرح و اجرای ایده‌های هنری خود بپردازند. ایجاد فضایی که دانش‌آموزان بتوانند آزادانه و با

بسته‌ی آموزشی عبارت است از کتاب راهنما و لوح فشرده‌ی معلم که شامل مجموعه‌های تصویری از عناصر و پدیده‌های موجود در طبیعت (گیاهان، جانوران و...) برای آشنایی بیشتر با الفبای

اعتمادبه‌نفس در آن فعالیت کنند، از مهم‌ترین واجبات است و آزادی و خودباوری شادای و نشاط را برای کلاس به ارمغان خواهد آورد.

ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی

مهم‌ترین اصولی که در ارزش‌یابی درس هنر، با توجه به برنامه‌ی درسی ملی، باید مدنظر قرار گیرند، عبارت‌اند از:

۱. پیشرفت هر فراگیرنده نسبت به فعالیت‌هایی که خود او انجام می‌دهد و با توجه به اصل تفاوت‌های فردی سنجیده می‌شود.
۲. در ارزش‌یابی هم به فرایند خلق اثر هنری و هم به محصول نهایی طوری توجه می‌شود که فراگیرندگان به استمرار بخشیدن به کارها و فعالیت‌های هنری خود تشویق شوند.
۳. ارزش‌یابی فعالیت‌های هنری فرایندی پویاست و با مشارکت معلم، فراگیرنده (خودارزش‌یابی) و سایر هم‌کلاسی‌ها صورت می‌پذیرد.
۴. در ارزش‌یابی فعالیت‌های هنری به ویژگی‌های مثبت و برجسته‌ی هنری فراگیرندگان توجه و بر آن‌ها تأکید می‌شود؛
۵. ارزش‌یابی از فعالیت‌های هنری فراگیرندگان به‌صورت کیفی (توصیفی) انجام می‌شود. بنابراین، از دادن نمره به فعالیت‌ها و محصولات هنری باید خودداری کرد.
۶. به نوع ابزار و وسایل و موادی که هر دانش‌آموز استفاده می‌کند، توجه می‌شود؛ زیرا نوع و کیفیت آن‌ها در روند فعالیت و محصول نهایی مؤثر است.
۷. دانش‌آموزان می‌توانند با توجه به بازخورد دریافت شده از هر نوع منبع یاد شده (هم‌کلاسی‌ها، معلم و خودشان) در پایان هر فعالیت هنری به اصلاح و بازنگری فرایند خلق یک اثر هنری بپردازند.
۸. تمامی فعالیت‌های هنری فراگیرندگان جذاب و بارز است. بنابراین، معلم و مربی باید از قضاوت‌هایی که به ناامیدی و از بین رفتن انگیزه‌ی فعالیت هنری منجر می‌شود، خودداری کنند و با استفاده از جملات مثبت و برانگیزاننده کارایی دانش‌آموزان را افزایش دهند.
۹. دانش‌آموزان به دو شکل «فرایندی» و «پایانی» با توجه به سطوح زیر ارزش‌یابی می‌شوند:
 - سطح ۱: حساسیت و توجه، (مثلاً نسبت به رنگ‌ها و مصادیق آن در طبیعت و محیط پیرامون)
 - سطح ۲: شناخت، (مثلاً رنگ‌های اصلی و ترکیب آن‌ها در آثار مختلف خلقت)
 - سطح ۳: ایده گرفتن، (مثلاً استفاده از رنگ‌های اصلی و طیف آن‌ها در آثار هنری خود)
 - سطح ۴: رعایت جنبه‌های زیبایی‌شناختی (رنگ‌ها در تولید محصولات هنری)